

مدرس:

خلیل عقیلی فرج

k.aghili.f@chmail.ir

دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم
دانشکده علوم قرآنی ملایر

هندسه دانش های قرآنی و حدیثی

جلسه دهم

گونه شناسی متن

در شگفتم از کسی که استغفار را با خود دارد

وَمَا يَكُفِّرُكَ تَوْبَتِكَ!

حکمت ۸۷
شیخ البلاغه

رم علی علیه السلام

عَجِبْتُ لِمَنْ يَقْنَطُ وَ مَعَهُ الاسْتِغْفَارُ!

مروری بر مطالب جلسه گذشته

آغاز امامت امام محمد باقر(ع) تا شهادت امام جعفر صادق(ع)

- فعالیت فرهنگی، علمی و حدیثی ← انتخاب صادقین (ع) ← دلایل :

احتمال موفقیت مبارزه سیاسی پایین بود | تنوع و گستردگی جریان های فکری (فقهی و کلامی)

- مجالس درس صادقین(ع)

- بررسی عنصر تقیه در حدیث شیعه

۱- ناسخ و منسوخ

- نسخ به معنای از بین بردن چیزی و جایگزین کردن آن با چیزی دیگر است. به گفته علامه طباطبایی زمانی که آیه‌ای از قرآن نسخ می‌شود، به معنای پایان زمان اعتبار حکم و اثر آن آیه است؛ چراکه مصلحت جعل و وضع حکم آن محدود و موقت بوده است.

- ناسخ و منسوخ دو دسته از آیات قرآن هستند که آیه ناسخ جایگزین حکم آیه منسوخ می‌شود.
- منسوخ، همان آیه‌ای است که با نزول آیه ناسخ، زمان عمل به آن پایان یافته است.

مَا نَنْسَخُ مِنْ آيَةٍ أَوْ نُنسِهَا نَأْتِ بِخَيْرٍ مِّنْهَا أَوْ مِثْلَهَا أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٠٦﴾

(ترجمه: هر حکمی را نسخ کنیم، یا آن را به [دست] فراموشی بسپاریم، بهتر از آن، یا ماندش را

می‌آوریم؛ مگر ندانستی که خدا بر هر کاری تواناست؟ (۱۰۶)) [بقره-۱۰۶]

- گفته‌اند چون یهودیان از تبدیل بعضی آیات و احکام قرآن به پیامبر(ص) طعن می‌زدند و می‌گفتند «اگر فرمان پیشین حق بود و پسیندیده بود، پس نسخ چرا بود، اگر باطل بود و ناپسیندیده، آن روز خلق را بر آن داشتن چه معنا داشت؟» [۶] و بر این مبنا به پیامبر افترا می‌زدند که قرآن برساخته و فرابافته خود اوست. خداوند در پاسخ و رد سخن آنان این آیه را فرستاد.

نمونه ای از نسخ در قرآن: آیه نجوا یا آیه مناجات (مجادله: ۱۲)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَاجَيْتُمُ الرَّسُولَ فَقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ صَدَقَةً ۚ ذَٰلِكَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَأَطْهَرُ ۚ فَإِن لَّمْ تَجِدُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ (۱۲)

ای کسانی که ایمان آورده‌اید، هرگاه با پیامبر گفتگوی محرمانه می‌کنید، پیش از گفتگوی محرمانه خود صدقه‌ای تقدیم بدارید. این برای شما بهتر و پاکیزه‌تر است؛ و اگر چیزی نیافتید بدانید که خدا آمرزنده مهربان است.

به مسلمانان ثروتمند خطاب می‌کند که قبل از نجوا (گفتگوی سری) با پیامبر اسلام(ص)، باید صدقه پرداخت کنند. بر اساس روایات غیر از امام علی(ع)، دیگر مسلمانان از انجام این دستور خودداری کردند. به همین دلیل در آیه بعد، خداوند ضمن توبیخ مسلمانان، مضمون آیه قبل(وجوب پرداخت صدقه به هنگام نجوای با پیامبر(ص)) را نسخ کرد.

۲- محکم و متشابه

• مُحْكَم و مُتَشَابِه از اصطلاحات علوم قرآنی است.

• بر اساس آیه ۷ سوره آل عمران، آیات قرآن به دو دسته محکم و متشابه تقسیم می‌شوند.

«محکم» به آیاتی از قرآن گفته می‌شود که معنای آنها به قدری روشن است که نمی‌توان

معنای دیگری برای آن در نظر گرفت و «متشابه» آیه‌ای است که احتمالات مختلفی برای

معنای ظاهری آن وجود دارد. گروهی از اهل سنت علم به متشابهات را مختص خداوند

می‌دانند ولی بیشتر شیعیان معتقدند آیات متشابه را می‌توان با ارجاع به آیات محکم فهمید.

• در عیون اخبار الرضا از امام رضا(ع) روایت شده است که: «مَنْ رَدَّ مُتَشَابِهَ الْقُرْآنِ إِلَى مُحْكَمِهِ

فَقَدْ هُدِيَ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ» (هر کس آیه متشابه قرآن را برای فهم، به محکم قرآن ارجاع

بدهد بی شک به صراط مستقیم رهنمون گشته است.) آن گاه فرمود: در اخبار ما نیز

متشابهاتی نظیر متشابهات قرآن وجود دارد پس شما باید که متشابهات اخبار را به محکوماتش

ارجاع دهید و تنها از متشابهاتش پیروی نکنید که گمراه خواهید شد. «فِي أَخْبَارِنَا مُتَشَابِهٌ

كَمُتَشَابِهِ الْقُرْآنِ فَرُدُّوا مُتَشَابِهَهَا إِلَى مُحْكَمِهَا وَ لَا تَتَّبِعُوا مُتَشَابِهَهَا دُونَ مُحْكَمِهَا فَتَضِلُّوا»

بِسْمِ اللَّهِ
صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ
وَأٰلِ مُحَمَّدٍ

ومن الله التوفيق

Draghili.blog.ir